

УДК 374.7 (477) 331.108.45+331.57

Волярська Олена Станіславівна – доктор педагогічних наук, доцент, головний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

ORCID ID 0000-0002-6812-1154

E-mail: esvdoc@ukr.net

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОСВІТИ ДОРΟΣЛОГО ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена аналізу теорії і практики освіти дорослого економічно активного населення в Україні. З'ясовано, що професіоналізація освіти дорослих в Україні є нагальною проблемою, а її потужний потенціал може бути реалізований за умови наявності відповідно підготовленого педагогічного персоналу. Викладено результати аналізу анкетування різних категорій дорослого економічно активного населення щодо виявлення їхніх освітніх потреб. Встановлено, що підготовка андрагогів на рівні неформальної освіти є економічно вигідною. Обґрунтовано зміст проекту «Андрагогічні студії». Доведено необхідність підготовки в Україні андрагогів. Здійснено обґрунтування змісту проекту «Андрагогічні студії» (підготовка фахівців для освіти дорослих). Доведено необхідність підготовки в Україні андрагогів.

Ключові слова: андрагогіка; доросле економічно активне населення; освіта дорослих; технології навчання дорослих; підготовка андрагогів.

Volyarska Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Chief Research Scientist of the Andragogy Department of the Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAPS of Ukraine

ORCID ID 0000-0002-6812-1154

E-mail: esvdoc@ukr.net

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION OF ECONOMICALLY ACTIVE ADULT POPULATION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEANIZATION

Summary. The article analyzes the technology of teachers' training for adult education. The role of planning of the educational process of adult economically active population has been proved.

Education is a very important element of social and economic development. Educational processes are significantly connected with economic,

political and social features of the society. It is known that knowledge has gained an independent status of productive force and modern economy turns it into a leading factor of the social and economic progress. Changing needs of global and national markets require solving the problem of the adult education mechanism, in particular, for economically active adult population. The conditions of the market economy encourage to the continuous improvement of the specialists' professional level, which must be constantly improved by means of a quick technology update.

The essence of the implementation process of the particular project «Andragogical studios» is aimed to providing teachers' activities as the best possible educational goals in academic interaction with adults. By its content the process of the technologies implementation becomes an integrated system of advanced professional competences defined as structural components, each of which performs a specific function. The leading component that determines the content and direction of educational process implementation is represented by subjects of training (teachers), who are characterized by their personality, mental qualities, experience, educational activities.

The conducted research does not cover all aspects of the above mentioned problem. We should include to farther scientific research areas the following: improvement of the professional training of economically active adult population as for creating of an effective mechanism for regulation of this area, compliance with the organization of professional training and implementation of educational standards; andragogic approach to application of the development of professional organizer training for various categories of adults.

Key words: *andragogics; economically active adult population; adult education; adult education technology; andragogues' training.*

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛОГО ЭКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНОГО НАСЕЛЕНИЯ В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕИЗАЦИИ

Волярская Елена Станиславовна – доктор педагогическая наук, доцент, главный научный сотрудник отдела андрагогики Института педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины

ORCID ID 0000-0002-6812-1154

E-mail: esvdoc@ukr.net

Аннотация. *Статья посвящена анализу теории и практики образования взрослого экономически активного населения в Украине. Установлено, что профессионализация образования взрослых в Украине является насущной проблемой, а ее мощный потенциал может быть*

реализован при условии наличия подготовленного педагогического персонала. Проведен анализ результатов анкетирования разных категорий взрослого экономически активного населения с целью выявления их образовательных потребностей. Обосновано, что подготовка андрагогов на уровне неформального образования является экономически выгодной. Представлено содержание проекта «Андрогогические студии» (подготовка специалистов для образования взрослых).

Ключевые слова: андрагогика; взрослое экономически активное население; образование взрослых; технологии обучения взрослых; подготовка андрагогов.

Трансформація ринку праці, умови ринкової економіки спонукають до постійного вдосконалення компетентісно-кваліфікаційного рівня фахівців, який через швидке оновлення знань, технік і технологій потребує постійного оновлення. Сучасний період в історії України вніс значні корективи щодо теорії і практики освіти дорослого населення. До досягнень останніх років, на нашу думку, варто віднести розробку в 2017–2018 рр. проекту Закону України «Про освіту дорослих», розвиток мережі установ неформальної освіти дорослих, створення центрів освіти дорослих, появу університетів «третього віку».

У нашій країні потребує розв'язання проблема ефективної організації системи професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, зокрема дорослого економічно активного населення. Соціум акцентує увагу на подоланні суперечності між об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівцях, здатних швидко адаптуватися до зростаючих вимог сучасного ринку праці та традиційною професійною освітою, неспроможною розв'язувати актуальні завдання, а також низьким рівнем готовності суб'єктів освітнього процесу до неперервного навчання і підвищення кваліфікації.

Всебічний аналіз наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних учених показав, що проблема освіти дорослого населення ґрунтовно представлена в теорії і практиці філософської, психологічної та педагогічної науки. У контексті нашого дослідження особливого значення набувають результати наукових розробок різних аспектів професійного навчання дорослого населення, висвітлені у працях О. Аніщенко [1], О. Василенко [2], Л. Лук'янової [5] та ін.

Теоретичний аналіз наукових праць учених [4; 6] довів, що освіта, здобута у закладі освіти, не може в повному обсязі задовольнити зростаючі потреби у знаннях як окремої особистості, так і суспільства загалом. Тому виникає необхідність удосконалення системи освіти дорослого економічно активного населення, яке у нашому дослідженні представлено зареєстрованими безробітними та слухачами навчальних підрозділів

підприємств, організацій, установ. У процесі наукового пошуку доведено необхідність здійснення системного вивчення практичних аспектів освіти дорослого економічно активного населення в Україні.

Мета статті полягає у висвітленні й аналізі теорії та практики освіти дорослого економічно активного населення в Україні. У статті використано такі теоретичні методи дослідження як узагальнення, систематизація, зіставлення різних поглядів науковців на досліджувану проблему освіти дорослого економічно активного населення в Україні. Також нами проведено анкетування 520 респондентів двох регіонів (Запорізького і Дніпропетровського) на тему «Освітні потреби дорослих». Для обробки отриманих результатів використано методи математичної статистики.

У ході роботи над темою дослідження з'ясовано, що освіта дорослого економічно активного населення є складовою неперервної освіти особистості впродовж життя, становлення, функціонування і розвиток якої зумовлений глобальними інтеграційними процесами, суспільними трансформаціями, потребами ринку праці, інноваційними освітніми процесами та необхідністю особистісного і професійного розвитку фахівців.

Освіта дорослого економічно активного населення є комплексом цілеспрямованих педагогічних впливів, що ґрунтуються на знаннях закономірностей розвитку особистості дорослого з урахуванням специфічних вимог професії, а також впливу чинників об'єктивного і суб'єктивного порядку, які формують особистість фахівця в процесі професійної підготовки. Вона має здійснюватися на основі інтегративного підходу, який передбачає поєднання андрагогічного, гуманістичного, компетентнісного, системного підходів з урахуванням системотвірних зв'язків та структурних характеристик. Саме інтегративний підхід у повному обсязі відображає специфіку освіти зазначеної категорії дорослих, яку слід розглядати одночасно на мікро- (особистісному), мезо- (середовищному) і макро- (державному) рівнях.

Акцентуємо увагу на тому, що з метою адаптації української освіти до стандартів Євросоюзу в 2005 р. було підписано «План дій: ЄС – Україна». Відповідно до положень цього документа Євросоюз розпочав надавати підтримку нашій державі у напрямі реформування та вдосконалення системи освіти та наближення її до стандартів ЄС. Реалізація цих важливих положень, на нашу думку, стане найголовнішим аспектом розвитку освіти дорослого економічно активного населення [3].

З метою встановлення напрямів розвитку освіти дорослих в Україні у 2016–2018 рр. активізувалася діяльність дослідників щодо виявлення освітніх потреб дорослого населення в різних регіонах України. Так, науковцями відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України було організовано і проведено анкетування

дорослого економічно активного населення у м. Запоріжжя і м. Нікополь Дніпропетровської області. Це два регіони в Україні, в яких розвинута промисловість (зокрема металургійні підприємства) і достатньо активно функціонують формальні і неформальні заклади й установи, метою діяльності яких є підвищення кваліфікації, перепідготовка, стажування персоналу підприємств. Відмітимо також результативну діяльність місцевих центрів зайнятості щодо організації і проведення професійного навчання зареєстрованих безробітних.

Загальна кількість респондентів, що брали участь в анкетуванні, склала 520 осіб: із них 330 жінок (63,46 %) та 190 чоловіків (33,54 %). Розподіл респондентів за віком такий: 21–30 роки – 90 (17,31 %); 31–40 років – 150 (28,85 %); 41–50 років – 126 осіб (24,23 %); 51–60 років – 105 (20,19 %); понад 60 років – 49 респондентів (9,42 %). Кількість респондентів м. Запоріжжя 240 осіб, решта (280 осіб) – мешканці м. Нікополь.

Розподіл респондентів за отриманим освітньо-кваліфікаційним рівнем та наявністю наукового ступеня: респонденти, що мають середню освіту, – 110 осіб (21,16 %); середню спеціальну – 189 осіб (36,36 %); вищу: бакалавр, спеціаліст та магістр – 213 респондентів (40,96 %); науковий ступень визначено у 8 респондентів (1,52 %).

Проаналізуємо відповіді респондентів на запитання анкети, що важливі для нашого дослідження. Так, на запитання «Чи задоволені Ви своїм професійно-кваліфікаційним рівнем?» із 520 респондентів «цілком задоволені» лише 50 осіб (9,62 %); «частково задоволені» 156 осіб (30,00 %); відповідь «складно сказати, задоволений чи ні» надало 84 респонденти (16,15 %); проте «цілком незадоволених» визначено 248 осіб (47,69 %), а «частково незадоволених» – тільки 32 респонденти (6,15 %). Заслуговує на увагу те, що більшість опитаних незадоволені своїм професійно-кваліфікаційним рівнем. З нашої точки зору, це свідчить про те, що дорослі готові підвищувати або змінювати свою кваліфікацію заради професійного зростання та соціальної адаптованості в суспільстві.

На запитання «Чи маєте Ви потребу у неперервній освіті?» відповідь «так» надало 247 респондентів (47,50 %); «частково» – 202 особи (38,86 %); «ні» – 71 особа (13,65 %). Отримані результати засвідчили необхідність доповнити ці відповіді щодо визначення основних вікових категорій респондентів, які мають потреби в неперервній освіті.

У ході вибіркової обробки даних за віковими категоріями встановлено, що для 78,47 % респондентів віком 31–60 років вважають, що їм потрібна неперервна освіта. Проте 15,04 % респондентів із вікової категорії 21–30 років вважають, що освіту отримують одну на все життя. Можемо констатувати, що дорослі люди віком від 31 до 60 років мають певні освітні потреби і розуміють необхідність неперервної освіти в будь-якому віці.

Істотним для нашого дослідження є розподіл респондентів, які готові здобувати необхідні знання, уміння та навички в закладах неформальної освіти. На запитання «Чи готові Ви навчатися в закладах неформальної освіти дорослих?» відповіли «так» 251 респондент (48,27 %); «ні» – 194 (37,31 %); решта – 75 (14,42 %) не визначилася. Отже, значна частина – 48,27 % дорослого економічно активного населення має бажання навчатися у закладах та установах неформальної освіти дорослих.

На запитання «Яка тематика тренінгів, курсів, що перераховані нижче й спрямовані на розвиток особистісних і професійних компетентностей, є для Вас цікавими?» більшість респондентів визначила «Ефективне управління часом (тайм-менеджмент)» і «Лідерство» (28,27 % і 19,04 % осіб відповідно). Зауважимо, що 6,92 % респондентів не цікавить жоден тематичний захід із запропонованих.

Підсумовуючи констатуємо, що отримані результати анкетування респондентів довели важливість створення й функціонування в Україні закладів формальної і неформальної освіти дорослих.

На наше переконання, у контексті практики неперервної освіти важливого значення набуває також підготовка фахівців для освіти дорослих. Відзначимо, що актуальність підготовки майбутніх андрагогів зумовлена важливістю розв'язання суперечності між необхідністю організації і здійснення навчання різних категорій дорослого населення й недостатністю професійної підготовки викладачів, які навчають дорослих. Організація навчання дорослих потребує підходів, відмінних від навчання дітей. Тому логічним продовженням розвитку освіти дорослих в Україні є впровадження в освітню практику досвіду підготовки андрагогів таких країн як Білорусія, Німеччина, Польща та Естонія.

Аналіз проблем освіти дорослого населення в Україні дозволив констатувати, що у закладах вищої освіти професійна підготовка андрагогів не здійснюється, у закладах післядипломної освіти не впроваджуються комплексні освітні програми з андрагогіки для підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Відповідну спеціальність не виокремлено серед чинних стандартів вищої освіти, внесення спеціальності «андрагог» до Класифікатора професій України ДК 003:2010 на березень 2018 р. подано на розгляд до Міністерства соціальної політики України. Отже, фахівців, спеціально підготовлених до освітньої роботи з дорослим населенням наразі в Україні немає. Водночас, підготовка андрагогів за кордоном здійснюється давно (впродовж майже століття). Розроблено і впроваджено різноманітні за рівнем освіти (бакалаврські, магістерські) програми з підготовки майбутніх андрагогів для сфери освіти дорослих.

Як зазначає О. Аніщенко [1], в Україні бракує закладів, які надають освітні послуги з підготовки і перепідготовки фахівців-андрагогів

(педагогічного персоналу) для закладів формальної і неформальної освіти дорослих. Проте, в освітньому просторі України відсутня наукова чи освітня установа, у якій розробляються та реалізуються програми стажування (або підвищення кваліфікації) для цільової аудиторії працівників закладів Міністерства освіти і науки, Міністерства культури і Міністерства соціальної політики, Державної служби зайнятості, які у професійній діяльності впроваджують навчальні й соціокультурні заходи для дорослого населення.

Упродовж 2017–2018 рр. науковими співробітниками відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України ініційовано проект «Андрагогічні студії» (підготовка фахівців для освіти дорослих). Цей проект передбачає здійснення підготовки фахівців з освіти дорослих у форматі стажування (у науково-дослідній установі – Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України) та її навчально-методичне забезпечення. Метою проекту є, по-перше, підготовка фахівця, який професійно займається організацією навчання дорослих, консулює як ефективно використовувати дорослому власні внутрішні ресурси для розв'язання актуальних (життєвих і професійних) проблем, є співавтором індивідуальної програми навчання; по-друге, розвиток компетентностей викладачів, які навчають дорослих, пов'язаних із розумінням принципів, закономірностей, особливостей, методів і прийомів навчання дорослої аудиторії, формування здатностей до їх використання щодо вдосконалення професійної діяльності й підвищення якості навчання дорослих, а також умінь й навичок ефективної міжособистісної взаємодії.

Зауважимо, що формування та розвиток умінь і навичок педагогічних працівників працювати з дорослими є актуальним завданням формальної і неформальної освіти, розв'язання якого сприятиме ефективнішому функціонуванню сучасних закладів формальної і неформальної освіти як багатофункціональних навчальних інституцій.

Розробниками проекту підготовлено установчі та реєстраційні документи з організації і проведення стажування науково-педагогічних, педагогічних працівників закладів освіти та інших категорій працівників різних соціально-економічних галузей з підготовки фахівців з освіти дорослих (очна форма навчання) на базі Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Складено навчально-методичне забезпечення навчального плану стажування, який розраховано на 108 годин.

Розроблено й апробовано тренінги: «Вступ до освіти дорослих» (24 год.), «Як навчати дорослих: крокуємо до успіху» (16 год.) (у рамках проекту «Професіоналізація освіти дорослих включно з питаннями громадянської освіти» за підтримки представництва DVV International в Україні).

Зазначимо, що науковцями відділу андрагогіки як розробниками була виявлена цільова аудиторія, на яку спрямовувався цей проект:

1) науково-педагогічні, педагогічні працівники закладів та установ післядипломної освіти;

2) фахівці закладів Державної служби зайнятості (ДСЗ) України (центри зайнятості, центри професійно-технічної освіти);

3) фахівці закладів, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України (позашкільні заклади та установи), Міністерству культури України (бібліотеки, музеї), Міністерству соціальної політики України (територіальні центри соціального обслуговування населення, міські соціальні служби, геріатричні пансіонати тощо);

4) представники громадських організацій.

Важливо наголосити, що освітні потреби представників цільової групи полягають у необхідності набуття знань щодо принципів, закономірностей, особливостей навчання дорослих, методів і прийомів навчання дорослої аудиторії; удосконалення вмінь і навичок організації навчання дорослих; використання прийомів ефективної комунікації і взаємодії в команді на засадах партнерства; розвитку рефлексивних здібностей андрагога і дорослих учнів як суб'єктів навчання; стимулювання навчально-пізнавальної і соціальної активності дорослих; особистісного й професійного зростання суб'єктів освітнього процесу.

При побудові моделі проекту враховано такі характеристики:

1. Ключові споживачі: науково-педагогічні, педагогічні працівники закладів та установ формальної і неформальної освіти; фахівці центрів зайнятості Державної служби зайнятості України і педагоги центрів професійно-технічної освіти; бібліотек; працівники музеїв, бібліотек; соціальні працівники закладів й установ соціальної служби України.

2. Ключові цінності: людиноцентризм; урахування культурно-освітніх потреб фахівців, які працюють з дорослими, на основі особистісно орієнтованого підходу; сприяння особистісному й професійному розвитку фахівців, які у своїй професійній діяльності взаємодіють з дорослими; формування цінності освіти впродовж життя як основи особистісного і суспільного розвитку.

3. Взаємодія з клієнтами: організація сприятливого розвивального навчального середовища для різних категорій дорослих.

4. Фінансування: грантова підтримка; кошти закладу чи установи, що направляє фахівця на стажування; власні кошти людини.

5. Ключові ресурси: організаційний, ресурсний і кадровий потенціал Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України).

6. Ключові дії: підготовка навчального плану стажування; розроблення модульних навчальних програм для стажування; підготовка кадрів для реалізації модульних програм стажування.

7. Ключові партнери: Національна академія педагогічних наук України; Українська асоціація освіти дорослих; Державна служба зайнятості України.

8. Структура витрат: комунальні платежі; організаційні витрати; витрати на ресурсне і навчально-методичне забезпечення програми стажування; заробітна плата викладачів програми стажування; друк навчальних і навчально-методичних матеріалів для учасників.

До конкурентних переваг проекту «Андрагогічні студії» віднесено, по-перше, те, що в сучасних умовах підготовка фахівців з освіти дорослих не як окрема спеціальність, а на рівні стажування є економічно вигідною, не потребує додаткових організаційних витрат і ресурсів, оскільки науково-педагогічні і педагогічні працівники закладів освіти мають можливість і зобов'язані проходити стажування; по-друге, те, що зміст підготовки фахівців з освіти дорослих орієнтований на формування у них низки практичних умінь і навичок, важливих для будь-якої професії типу «людина-людина», зокрема: критичної рефлексії своєї діяльності; толерантності й асертивності в міжособистісній взаємодії з різними категоріями дорослих; стресостійкості; розрізняти ключові особливості навчання дорослих у порівнянні з навчанням у школі; враховувати психологічні особливості, необхідні в роботі з дорослими; розпізнавати індивідуальні причини, що спонукали людину почати навчання, підвищувати мотивацію дорослих учнів до навчальної діяльності; визначати бар'єри, що перешкоджають навчання, і, наскільки це реально можливо, боротися з ними; діагностувати навчальні потреби дорослих; застосовувати психологічні знання й навички, необхідні для роботи в групі дорослих; формулювати цілі й завдання навчання дорослих; створювати освітнє середовище відповідно до потреб учнів, з орієнтацією на самоорганізоване навчання; розробляти і керувати освітніми проектами; здійснювати консультування й наставництво дорослих.

Підсумовуючи зазначимо, що проект з підготовки фахівців з освіти дорослих має відповідне науково-методичне забезпечення (модульні навчальні програми). У розробників цього проекту наявний значний практичний досвід зі створення й організації закладів неформальної освіти дорослих, навчання дорослих у закладах формальної освіти; вони володіють сучасними інноваційними розробками і технологіями навчання різних категорій дорослого населення. Напрацьована у проекті модель стажування (за змістом та організаційною структурою) у подальшому може реалізовуватися на регулярній основі у закладах формальної і неформальної освіти дорослих.

Варто зауважити, що для України ефективність освіти дорослих в умовах євроінтеграції залежатиме від повноти реалізації всіх її складових. До конкретних шляхів досягнення окресленої мети можна віднести: корегування

й узгодження змісту освіти дорослих, навчальних планів та програм освітньої підготовки фахівців (андрагогів) з освіти дорослих; розробка міжнародних науково-дослідницьких програм з проблематики освіти різних категорій дорослих; проведення науково-практичних конференцій, семінарів, методичних нарад з актуальних проблем освіти дорослих України та країн Євросоюзу; налагодження контактів з європейськими організаціями щодо проведення спільних міжнародних заходів та проектів; використання засобів масової інформації з метою висвітлення в інформаційному освітньому просторі інновацій і досвіду з освіти дорослих тощо.

З нашої точки зору, українська держава з кожним роком все більше утверджується в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні європейські цінності: права людини, права національних меншин, свобода пересування, свобода отримання освіти будь-якого типу для будь-якої вікової категорії дорослого населення тощо. Саме тому інтеграція української освіти дорослих у європейський освітній простір сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних фахівців. Для цього необхідно ліквідувати відмінності, які існують у вітчизняній освіті дорослих стосовно країн ЄС, модернізувати її інфраструктуру.

У перспективі вбачаємо важливим розглянути особливості підготовки майбутніх андрагогів в умовах магістратури у зарубіжних країнах з метою впровадження педагогічного досвіду в українську практику освіти дорослого економічно активного населення.

Література

1. Аніщенко О.В. Методика організації і проведення тренінгів з розвитку особистісних і професійних якостей дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2015. № 2. С. 14–20.
2. Василенко О.В. Неформальна освіта дорослих: нове соціально-освітнє явище. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2013. № 7. С. 35–44.
3. Волярська О.С., Пастушок, О.І. Особливості розвитку освіти дорослих у європейських країнах. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2016. № 7(3). С. 51–54.
4. Ничкало Н.. Андрагогіка в системі педагогічних наук. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2009. № 1. С. 7–20.
5. Лук'янова Л. Історико-теоретичні аспекти підготовки андрагогів у Польщі. *У: Інноваційність у науці і освіті: наукове видання до ювілею професора, доктора хабілітованого Франтишка Шльосека*. В.В. Кремень, & Є. Куніковські, & Н. Ничкало (Ред.). Київ: Богданова А. М., 2013. С. 465–472.
6. Aleksander T. *Andragogika*. Radom; Kraków: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, 2009. 444 s.

Bibliography

1. Anishchenko O. V. Methodology of organization and conducting of trainings on the development of personal and professional qualities of adults. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektivy*, 2015. № 2. S. 14–20. (in Ukrainian)

2. Vasylenko O. V. Informal adult education: a new social and educational phenomenon. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 2013. № 7. P. 35–44. (in Ukrainian)

3. Voliarska O. S., Pastushok O. I. Features of the development of adult education in European countries. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2016. № 7(3). P. 51–54. (in Ukrainian)

4. Nychkalo N. Andragogika in the system of pedagogical sciences. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 2009. № 1. P. 7–20. (in Ukrainian)

5. Lukianova L. Historical and theoretical aspects of the training of andragogs in Poland. V V. Kremen, & Ye. Kunikovski, & N. Nychkalo (Red.). *Innovatsinist u nautsi i osviti: naukove vydannia do yuvileiu profesora, doktora khabilitovanoho Frantyszka Shloska* (s. 465–472). Kyiv: Bohdanova A. M., 2013. P. 465–472. (in Ukrainian)

6. Aleksander T. Andragogika. Radom; Kraków: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, 2009. 444 s. (in Polish)

УДК 378:7.012

Полтавець Наталія Вікторівна – аспірантка Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

E-mail: natalka.arts@gmail.com

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури проаналізовано поняття «творчий потенціал» у контексті науково-термінологічного апарату професійної педагогіки. Визначено, що творчий потенціал – це сукупність розвинених інтегративних рис особистості, професійних здібностей, нахилів, а також знань, умінь та навичок; рівень мотивації до художньо-творчої самореалізації, що уможливають її готовність і здатність до творчої продуктивної діяльності, художньо-творчої самореалізації і саморозвитку. Творчий потенціал є багатоаспектним, міждисциплінарним поняттям, а тому воно розглядається автором у контексті єдності педагогічного, психологічного, культурологічного, фізіологічного аспектів, які схарактеризовано в публікації.

Ключові слова: творчий потенціал, мистецька освіта, творча діяльність, художньо-творча самореалізація.

Poltavets Natalia – post-graduate student of the Kyiv State Academy of Decorative Arts and Design named after Mikhail Boychuk

E-mail: natalka.arts@gmail.com